

CONCEPTUL ȘI ISTORICUL APARIȚIEI ȘI EVOLUȚIEI MIJLOACELOR DE PROBĂ ȘI PROCEDEELOR PROBATORII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Artur ZAGORNEANU, magistru în drept, avocat
Zinaida LUPAȘCU, Conf. univ., Dr.
Universitatea Tehnică din Moldova
E-mail: lupascuzinaida135@gmail.com

Abstract

In criminal proceedings, probation occupies a central place. In order to make a decision that will influence the lives of some people, the prosecutor and the judge must be fully aware of the reality of all the circumstances of the case, and be convinced that the solution they adopt is only the correct one. However, this decision - to send or not to sue, or to convict or acquit a person - is fundamentally determined by the activity of administering evidence. Means of evidence and evidentiary proceedings are of particular importance in criminal proceedings, as, together with evidence, they are closely linked to the realization of the basic rule of truth, as well as to the fact that in most criminal proceedings there are problems related to evidence and means of proof. Therefore, it must be established whether the deed exists and by whom it was committed, whether it meets all the constitutive elements of a crime and whether the perpetrator will be criminally liable for his deed.

Cuvinte cheie: *criminal proceedings, probation, the confession of the accused, witness statements, verdict.*

Conceptiile juridice referitoare la finalitatea și modul de folosire a probelor în procedura judiciară au evoluat mult manifestându-se variat în dependență de tipul procesului penal. Mijloacele de probă au evoluat în strânsă legătură cu evoluția istorică a sistemelor de probațiune adoptate în diferite etape istorice, astfel că unele dintre acestea au dispărut, altele s-au menținut, iar altele au evoluat [6., p. 19]. Adevărul ce se descoperă cu ajutorul probelor nu ne va duce la descoperirea fidelă a realității, dar ne va duce la certitudinea lui [3., p. 15].

În orînduirea primitivă, soluționarea conflictelor între persoane era rezolvată de obicei pe calea răzbunării între rudele părților între care a izbucnit inițial conflictul. În faza primitivă nu exista o reglementare a probelor, iar aprecierea celor care judecau asupra probelor era suverană și absolută, fără a mai fi nevoie de a menționa care au fost elementele ce au servit la formarea convingerii asupra vinovăției sau nevinovăției celui judecat [13. p. 497].

O analiză în acest sens este elucidată de Alexandru Sava, care divizează evoluția sistemului probator în trei etape:

1) *Probele în procesul acuzatorial antic.* Specific acestei perioade era faptul că dezbaterile erau orale, publice și contradictorii, existînd deci un minim de garanții că decizia lui "judex" nu se fundamenta pe elemente aleatorii. Pe de altă parte însă, lipsa fazei de anchetă sau de instrucție prealabilă, iar judecătorul asista pasiv la administrarea probelor de către părți. Cel puțin în stadiul primitiv, din antichitate al acestui tip de proces, cel care împărțea dreptatea își forma o convingere pur subiectivă și necontrolabilă, în care intuiția juca un rol determinant. Judecătorul avea o libertate totală în aprecierea probelor, o simplă impresie de adevăr, pe care nu era obligat s-o justifice, era suficientă pentru a-l convinge și determina să încline balanța. Deși se foloseau ca probe și relatările martorilor, ori luarea pe garanție sub jurământ de către persoanele care-l cunoșteau pe acuzat, o importanță deosebită în formarea convingerii o avea mărturisirea, căreia i se dădea

întotdeauna valoare de credibilitate [17., p. 24].

Astfel, în această perioadă, deși la judecată erau prezentate o serie de elemente obiective, se poate spune că în cristalizarea convingerii o influență hotărâtoare o aveau factorii subiectivi, între aceștea, probabil că nu lipseau simpatia sau antipatia față de acuzat sau de victimă, suficiența, bunul plac, indignarea [18., p. 163].

2) *Probele cu caracter religios*. După această perioadă, sistemul probelor ajunge în faza religioasă în care prin intervenția divinității se ajungea la stabilirea vinovăției sau nevinovăției. Sistemul probator în acest context, se obținea pe calea duelului judiciar, ordaliilor, anumite forme de jurământ, astfel încât judecata lui Dumnezeu arăta de partea cui este dreptatea.

Mărturisirea a continuat să fie un important mijloc de probă și în perioada târzie a procesului acuzatorial, din perioada fărâmițării feudale, când probele au căpătat un caracter religios [18., p. 61]. Omnipotența specifică judecătorului antic s-a menținut o vreme, fiecare baron fiind suveran pe domeniul lui, seniorul concentrând netulburat puterea politică, administrativă, militară și distribuirea justiției. Treptat însă, sub influența perceptelor religioase, în Evul mediu au fost instaurate probe categorice, care practic subordonau dreptatea forței fizice și celei supranaturale. Această perioadă se caracteriza, după cum am menționat mai sus, prin invocarea lui Dumnezeu și recurgerea la ordalii, considerînd-se că prin infracțiune se leza divinitatea, iar judecata se făcea în numele acesteia [17., p. 26].

Ionescu-Dolj I. ia Franța ca exemplu pentru procedura acuzatorie, pe care această țară a cunoscut-o în toată epoca barbară și o parte din Evul mediu. De altfel, acest autor împarte sistemele de probațiune în trei perioade: faza religioasă - din cele mai vechi timpuri pînă la jumătatea sec. al XVII-lea; faza sistemului de probe legale și faza sistemului de probe morale sau intimei convingeri [15., p. 39].

Procedura judecătii se exercita de un dregător sau vornic, care putea pronunța amenzi, pedepse corporale sau chiar condamnarea la moarte.

Mijlocul de probă principal era mărturisirea acuzatului, dacă acesta nu mărturisea, el trebuia să-și dovedească inocența printr-un purgatoriu - jurământul său, însoțit de un număr de jurători sau cojurători, care îi afirmau solemn moralitatea [15., p. 40]. Jurătorii erau oameni din aceeași categorie socială cu cei împlicinați, această procedură se numea "a lua legea". Partea care pierdea putea să ceară un număr dublu de jurători spre a-și dovedi nevinovăția, putîndu-se merge de la 6 la 12, apoi la 24 și chiar la 48 de jurători. Acești jurători erau convocați printr-un "răvaș", care cuprindea în afară de numele lor, pricina care urmau să o cerceteze, ziua și locul de adunare, precum și numele dregătorului însărcinat cu supravegherea procesului. Instituția jurătorilor a fost răspîndită pînă la apariția legilor scrise, iar în procesul penal prin jurământul lor susțineau o parte în proces, aveau o bună reputație, doar că jurământul lor era unul de credulitate și nu de veritate [14., p. 251].

În afară de instituția jurătorilor, în acea perioadă s-a mai folosit ca probă și "jurământul cu brazda" mai mult în procese de ordin patrimonial, menținîndu-se această probă chiar pînă la sfîrșitul sec. al XIX-lea [5., p. 211].

Alternativ, exista duelul judiciar, care consta într-o luptă cu adversarul, pentru susținerea dreptului său. Dacă nici astfel judecătorul nu-și forma convingerea, intervenea judecata lui Dumnezeu, care se făcea prin intermediul ordaliilor, de exemplu, apa fiartă: se introducea brațul acuzatului pînă la cot și, dacă nu se observau urme de arsură, concluzia era inocența; fierul roșu: trebuia ținut în mîină și dacă nefericitul nu se ardea, aceeași concluzie - inocența; apa rece: cu mîinile și picioarele legate, acuzatul era aruncat în rîu și dacă apa nu-l ținea la suprafață, se impunea concluzia vinovăției acestuia; întrebuintarea torturii era rezervată sclavilor [15., p. 40].

3) *Sistemul probelor formale*. În perioada târzie a Evului mediu, cînd monarhul avea întreaga putere în stat, a apărut procesul de tip inchiuzitorial, care a introdus atît o anumită sistemizare în administrarea probelor, cît și faza de anchetare a celui suspectat, prealabilă judecării. Acest proces s-a dezvoltat mai întîi în dreptul canonic, la tribunalele ecleziastice, cu prilejul urmării ereticilor și a marilor criminali [17., p. 27]. Formarea acestui tip de proces a fost favorizată și de centralizarea puterii în mîinile monarhului absolut, astfel încît interesele puterii au început să predomine decisiv asupra celor individuale, într-un stat din ce în ce mai autoritar. Totuși, un principiu cardinal din dreptul public își are sursa în concepția dominantă în acele vremuri: faptul că infracțiunea aduce atingere nu numai victimei, ci și intereselor statului, din acest motiv statul se vedea obligat să organizeze represiunea penală, pedeapsa fiind văzută ca o pedeapsă publică legitimă față de toți cei care nesocotesc interesele publice [17, p. 28].

Specific acestui proces era sistemul probelor formale sau legale, legea prestabila și ierarhiza forța doveditoare a mijloacelor de probă. Recunoașterea era considerată ca regina probelor. Judecătorul avea rolul de a constata dacă există proba prestabilă de lege și de a-i acorda forța probantă. Declarația unui singur martor nu avea valoare, deci conta numărul lor și nu calitatea mărturiei, obținerea mărturisirii devenise o obsesie pentru inchiuzitori, aceștea obținînd-o prin tortură. Tortura putea fi un mijloc de instrucție, pentru a obține mărturisirea, dar putea fi utilizată și după condamnare, înainte de execuție, pentru a descoperi pe eventualii complici. Corpul delict, de asemenea, avea prioritate, iar actul scris avea putere doveditoare mai mare decît proba testimonială. Celelalte probe fixate puteau fi experții, constatările personale ale judecătorului, prezumțiile și indiciile [15., p. 206]. Proba completă putea să rezulte din mărturisirea coroborată cu existența corpului delict, din depozițiile concordante a doi martori etc. Un singur martor reprezenta “o jumătate de probă”, însă existența lui autoriza tortura pentru obținerea mărturisirii. Proba “ușoară” lăsa să planeze unele bănuieli, fiind însă insuficientă pentru a pronunța condamnarea sau achitarea. Proba “imperfectă”, numită “început de probă”, la fel, nu servea pentru condamnare. Indiciile erau: ușoare, grave, violente. Două indicii violente egalau jumătate de probă, patru ușoare constituiau unul violent etc [17., p. 28].

În momentul cînd se constata proba considerată ca suficientă, judecătorul era obligat să condamne, indiferent de convingerea lui, era valabilă însă și situația inversă. Conștiința judecătorului era practic, înlăturată, iar convingerea intimă, înlocuită de o operație de cuantificare. Astfel, în lipsa unui număr prestabil de probe, cel acuzat nu putea fi condamnat, perioada de judecată se lungea foarte mult, tocmai în vederea strîngerii numărului necesar de dovezi care realiza quantumul necesar ce indica vinovăția. În formarea convingerii, absurdul ordaliilor nu a fost înlocuit decît de absurdul unui formalism extrem, care nu permitea nici o abatere, de genul influenței vreunui factor subiectiv. În mod evident, acest tip de proces favoriza prea mult acuzarea, suprimînd majoritatea garanțiilor acuzaților. S-a ajuns astfel la excese, care au și dus la discreditarea sistemului [18., p.11].

4) *Procesul penal mixt*. În secolul al XVIII-lea, ideile iluministe au favorizat, iar Revoluția franceză de la 1789 a confirmat rațiunea în justiție, permițînd înlocuirea probelor formale cu sistemul liberei aprecieri a probelor, bazat pe convingerea suverană și necenzurabilă a judecătorului [17., p. 29]. Factorul divinitate a fost înlăturat, atît din justificarea urmării unei proceduri, cît și din determinarea gradului de vinovăție a celui cercetat și judecat. Sistemul liberei aprecieri a probelor combină atît subiectivismul de tip acuzatorial, cît și enumerarea unor criterii și a mijloacelor de probă din perioada probelor formale, eliminînd însă exagerările proprii celor două sisteme depășite. Altfel spus, trăsături ale procesului inchiuzitorial au fost menținute în faza prealabilă judecării, iar caracteristici ale procesului penal acuzatorial au fost păstrate pentru faza judecării.

Sesizarea instanței de judecată este încredințată unui organ specializat, procuratura, cu posibilitatea ca, într-un număr de cauze, instanța de judecată să fie sesizată direct de persoana vătămată.

Pentru a descoperi infracțiunile și a identifica pe infractori, pentru a strânge probele din care să se facă concluzia dacă este sau nu cazul să se dispună trimiterea în judecată, organe specializate, altele decât judecătorul care judecă, desfășoară o activitate de informare și instrucție prealabilă, care urmează regulile procesului inchizitorial, procedura fiind secretă, scrisă și necontradictorie, tortura a fost oficial abolită. În faza de judecată, instanța compusă din judecători de profesie, în unele cazuri din cetățeni, dezbate cauza în prezența procurorului, a părților și a apărătorilor lor, în ședință publică, orală și contradictorie, cu asigurarea dreptului la apărare. În acest mod erau adoptate în faza de judecată, elementele pozitive ale procesului penal acuzatorial [18., p. 11].

Mijloacele de probă sunt înfățișate și în istoria dreptului românesc din cele mai vechi timpuri. În sec. IV-VIII în Dacia procesul se judeca în contradictoriu, se începea cu plîngerea reclamantului, iar ambele părți, fiind egale se întrec aducînd probe [1., p. 23].

Procesul se putea termina atît cu decizia de condamnare, cît și cu împăcarea părților în proces. Partea în proces care afirma ceva, trebuia să-și aducă minimum șase jurători, după cum am menționat mai sus. Partea care se apăra, trebuia să aducă un număr dublu de jurați [11., p. 51]. jurămîntul pe cruce sau pe evanghelie putea fi prestart atît de martori, cît și de părțile în proces. Se aplicau și probele material. În „Legea țării” existau două forme de proces: cu prinderea urmei și căutarea lucrului dispărut. Pînă la instaurarea dominației otomane, în statele Române ca infracțiune contra justiției era pedepsită depunerea mărturiilor false. În această perioadă proces este unic, în esență contradictoriu, dar apar și elemente ale procesului penal, în special la examinarea celor mai grave infracțiuni. În timpul dominației Otomane, atît dreptul penal, cît și cel de procedură s-au dezvoltat, au devenit mai complicate, avîndu-se în vedere noile relații social-politice ale vremurilor. Depunerile de mărturii false erau sancționate cu pedepse de mutilare corporal și amendă juridică. Pe cauzele răufăcătorilor au început a fi aplicate elemente de intimidare ca tortura și confruntarea. Cele mai valoroase probe în justiție se socoteau documentele scrise [16., p. 52].

În procesul judiciar al Moldovei și al Valahiei în timpul regimului fanariot, sec. XVIII-XIX, au intervenit unele schimbări, multe dintre care sunt legate de numele lui Constantin Mavrocordat. Deciziile judecătorești devin mai ample, mai argumentate, cu motivație, se fac trimiteri la textele din legi. Crește rolul probelor raționale, în primul rînd al celor scrise și al corpurilor delicate. Tortura nu se aplica sau se aplica foarte rar [4., p. 11].

În prima jumătate a sec. XIX se încearcă modernizarea dreptului. Importanța monumentelor dreptului scris este în creștere, apar actele de valoare constituțională cum au fost proiectul Constituției din 1882, dar care nu s-au realizat integral, regulamentele organice. În 1820-1826, în Moldova au fost tipărite prima și a doua parte a Condiției Criminalicești, care de fapt era un cod penal și de procedură penală [1., p. 101].

În procesul penal de tip modern, perfecționat de-a lungul timpului, care este fundamentat pe principiile libertății aprecierii probelor și ale convingerii intime, au fost pe larg introduse metodele și mijloacele tehnice și științifice, folosite în special pentru găsirea, ridicarea, conservarea și uneori pentru interpretarea probelor.

În prezent, sistemul probator este guvernat de libertatea de a folosi orice mijloc de probă și procedeu probatoriu prevăzute de legislația în vigoare, care să conducă la aflarea adevărului în cadrul procesului penal.

Rolul procesului penal este acela de a intermedia între săvîrșirea faptei și ispășirea pedepsei. Va trebui să suporte sancțiune, cel, care în urma unei proceduri judiciare, se dovedește că a comis, cu vinovăție, o faptă prevăzută de legea penală. Pentru a se ajunge

la această finalitate, sau pentru a constata că, dimpotrivă, o persoană este nevinovată, organul judiciar, procuror sau judecător, are nevoie de o serie de instrumente specifice pentru a reuși să afle adevărul cu privire la faptă și la persoana care a comis-o [19., p. 34].

Datele de fapt care asigură soluționarea cauzei penale pot fi administrate în procesul penal prin intermediul mijloacelor de probă. Noțiunea de “mijloc de probă” necesită delimitare cu noțiunea de “probă”. Împrejurarea de fapt, care duce la o concluzie de vinovăție sau nevinovăție, nu se poate confunda cu mijlocul prin care această împrejurare este cunoscută sau demonstrată [20., p. 358].

Deasemenea, noțiunea de “mijloc de probă” necesită delimitare de noțiunea de “procedeu probatoriu”. Procedeele probatorii nu constituie o categorie a mijloacelor de probă, ci modul de a proceda în folosirea mijloacelor de probă [36, p. 170]. Per ansamblu, mijloacele de probă pot fi considerate ca acele căi prin intermediul cărora datele de fapt care au o importanță în soluționarea unei cauze penale pot fi utilizate legal într-o cauză penală [10., p. 216].

Trebuie amintit faptul că, în nici un caz, o împrejurare de fapt care conduce la o concluzie de vinovăție ori de nevinovăție nu poate fi confundată cu mijlocul prin care o asemenea împrejurare este cunoscută sau demonstrată [12., 287 p.:].

Mijloacele de probă sunt exhaustiv enumerate în art. 93 din Codul de procedură penală, acestea sunt: declarațiile bănuitului, învinuitului, inculpatului, ale părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile, martorului, raportul de expertiză, corpurile delictive, procesele verbale privind acțiunile de urmărire penală și ale cercetării judecătorești, documentele, înregistrările audio-video, fotografiile, constatările tehnico-științifice și medico-legale. Enumerarea mijloacelor de probă prevăzute de Codul de procedură penală este exhaustivă, ceea ce înseamnă că nu pot fi utilizate în procesul penal și alte mijloace de probă [20., p. 359].

În literatura de specialitate, în calitate de mijloace de probă întâlnim: capcanele criminalistice, controalele economice, folosirea poligrafului, audierea sub influența narcoticelor, a hipnotismului, a interogatoriilor de lungă durată etc. Aceste mijloace de probă au fost acceptate de unele legislații și refuzate de altele. Se pune problema dacă pot face parte din procedeele probatorii ale unei țări civilizate. Orice mijloc de probă nu trebuie să lezeze dreptul la tăcere al acuzatului, precum și integritatea fizică și morală a acestuia. De aceea probele trebuie să fie loiale [19., p. 180].

La fel de discutat este și procedeuul prelevării de sânge, care la noi în țară se folosește în cazul infracțiunilor în domeniul transporturilor [19., p. 181].

Pentru asigurarea unui proces echitabil este admisă regula potrivit căreia probele pot fi administrate prin orice mijloc prevăzut de lege, în doctrina română denumit libertatea mijloacelor de probă, în sensul că organul de urmărire penală sau instanța de judecată, pot folosi oricare din mijloacele de probă enumerate în Capitolul III al Codului de procedură penală [3., p. 145]. Totuși de la regula generală există unele derogări prevăzute de art. 97 din Codul de procedură penală care relevă că unele circumstanțe pot fi constatate doar prin anumite mijloace de probă.

Legea procesual penală determină nu numai mijlocul prin care probele pot fi utilizate, dar și procedeele prin care aceste mijloace de probă pot fi obținute, unele mijloace de probă pot fi obținute prin diferite procedee probatorii. Spre exemplu, mijloacele materiale de probă pot fi obținute atât în cadrul cercetării la fața locului, cât și al percheziției sau ridicării, sau declarațiile învinuitului se obțin prin audiere, interogare, confruntare. Înscrierile pot fi cercetate prin traducere, mijloacele materiale de probă pot fi cercetate prin constatare tehnico-științifică sau expertiză etc [20., p. 170]. Legiuitorul nu a sistematizat procedeele probatorii, ci s-a limitat doar la a se referi la unele operațiuni prin intermediul cărora organele judiciare, sau părțile, atunci când legea permite, au posibilitate

să ia contact cu mijloacele de probă, respectiv să le prezinte în instanță. Aceste operațiuni pot lua forme diverse și ele sunt menționate în Codul de procedură penală, de regulă, la descrierea fiecărui mijloc de probă [17., p. 11]. Există însă și câteva secțiuni care reglementează de sine stătător un număr de procedee probatorii: confruntarea, percheziția și ridicarea de obiecte și documente, cercetarea la fața locului, reconstituirea faptei [7..].

În doctrină se consideră că enumerarea limitativă a mijloacelor de probă corespunde sistemelor care nu cunosc instituția juriului, în celelalte sisteme se acordă judecătorului posibilitatea de a accepta o varietate mai mare de mijloace de probă, apreciindu-se că această diversitate convine mai mult membrilor juriului, lipsiți de o pregătire juridică [20., p. 359]. Această părere este discutabilă, deoarece tocmai pregătirea și experiența de specialitate a judecătorului poate să-i ofere acestuia un fundament suficient de solid pentru a fi capabil să aprecieze cu rigurozitate un avantaj suficient de larg al mijloacelor de probă, pe când juriul, fără această experiență juridică, ar prefera, probabil, un segment mai restrâns al mijloacelor de probă, pentru că unul prea mare ar favoriza și evaluări prea laxe, ori subiective [17.,p. 12].

Mijloacele de probă și procedeele probatorii au o importanță deosebită în procesul penal, întrucât, împreună cu probele, sunt strâns legate de realizarea regulii de bază a aflării adevărului, cât și pentru faptul că în cea mai mare parte a procesului penal se pun probleme legate de probe și mijloace de probă. De aceea trebuie să se stabilească dacă fapta există și de cine a fost săvârșită, dacă întrunește toate elementele constitutive ale unei infracțiuni și dacă făptuitorul va răspunde penal pentru fapta sa [2. p. 258].

Legiuitorul, în scopul sistematizării utile a normelor procesual penale, a inclus dispozițiile ce țin de reglementarea mijloacelor de probă și a procedeele probatorii în același titlu în cadrul Codului de procedură penală [8., p. 216].

Garanția realizării unui aspect al legalității în cadrul procesului penal, al cărui scop acțional este acumularea de date factice care ulterior vor dobîndi calificativul de „probă”, este direct determinată de respectarea unor exigențe înaintate față de aceste elemente de fapt, exigențe expuse reieșind din natura și caracterul informației pe care o furnizează, cât și de particularitățile cauzei aflate în cercetare, în plan special. Denumite diferit în literatura de specialitate, esența lor se definește drept, acele semne caracteristice ale probelor, absolut necesare, a căror lipsă nu permite de a le utiliza într-o asemenea calitate. Anume asigurarea prezenței acestor semne determină respectarea strictă a prevederilor procesuale în materie, pe de o parte, iar pe de alta analiza multilaterală, obiectivă și completă a informației pe care o prezintă, permite a constata dacă probele sînt: pertinente, concludente, utile, pentru ca astfel să devină și admisibile.

Atunci cînd vorbim despre mijloacele de probă și procedeele probatorii, este oportun să elucidăm conceptul de administrare a probelor. Astfel, legea procesual penală conține o reglementare expresă la art. 100 alin. (1) Cod de procedură penală, care stabilește că administrarea probelor constă în folosirea mijloacelor de probă, în procesul penal, care presupune strîngerea și verificarea probelor, în favoarea și în defavoarea învinuitului/inculpatului, de către organul de urmărire penală din oficiu sau la cererea altor participanți la proces, precum și de către instanță, la cererea părților, prin procedeele probatorii prevăzute de Codul de procedură penală. Astfel, pentru a deveni admisibilă proba trebuie să fie dobîndită conform procedeele probatorii prevăzute, derivînd din mijloacele de probă expres reglementate.

Administrarea probelor prezintă, pentru activitatea de înfăptuire propriu-zisă și de contribuire la înfăptuirea justiției pe cauze penale, importanță nu numai din perspectiva constituirii drept mijloc principal de realizare a probatoriului, dar și din cel al faptului că asigurarea regulilor pe care respectivul le impune, constituie premisa esențială și obligatorie a admisibilității probelor colectate.

Astfel, Codul de procedură penală în alin. (1) art. 95, confirmă că admisibilitatea probelor se află în raport de dependență directă cu administrarea acestora [7]. Poziția doctrinară în domeniu pornește de la considerarea „admisibilității” drept cerință desinestătătoare înaintată față de elementele de fapt, pentru a deveni probe, dar care constituie, totuși, rezultatul și finalitatea prezenței celorlalte cerințe [9., p. 43]. Concluzia se impune direct din conținutul normativ al textului de la art. 95 alin.(1) Cod de procedură penală, potrivit căruia sînt admisibile probele pertinente, concludente și utile administrate în conformitate cu prezentul Cod .

Admisibilitatea este calitatea probei de a fi admisă pentru soluționarea cauzei penale, pentru existența cărora este necesară întrunirea cîtorva condiții:

- 1) relevanță, concludență, utilitate;
- 2) administrarea probelor ce întrunesc condițiile prevăzute în pct. 1), în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală.

Primul aspect al admisibilității este de conținut, adică vizează elementul interior al circumstanțelor de fapt, iar al doilea se referă la elementul materializat al activității organului de urmărire penală. Pertinența este exigența procesuală înaintată față de o probă ce presupune legătura acesteia cu cauza penală, concludența se referă la calitatea probei pertinente de a contribui la soluționarea cauzei penale, iar utilitatea determină necesitatea respectivului element de fapt pentru soluționarea cauzei penale.

Conform art. 95 alin. (2) Cod de procedură penală, chestiunea admisibilității datelor în calitate de probe o decide organul de urmărire penală, din oficiu sau la cererea părților, ori, după caz, instanța de judecată. Aprecierea admisibilității este și în acest caz lăsată subiectului oficial, urmînd ca acesta, drept rezultat al verificărilor efectuate să stabilească întrunirea elementelor necesare prevăzute de art. 95 Cod de procedură penală.

Aprecierea admisibilității nu poate fi considerată ca fiind legală dacă nu sunt verificate drept existente și cerințele anterior enunțate, atît la etapa anterioară administrării propriu-zise, cît și ulterior acesteia. Există, însă, cîteva exigențe fundamentale pe care admisibilitatea le impune anume procesului de administrare a probelor [9., p. 44]:

- Alegerea și aplicarea procedurii probatorii corespunzător. Prin procedeu probatoriu se înțelege, după cum am menționat mai sus, acțiunea procesuală în rezultatul căreia se dobîndesc probele. Categoria procedurilor probatorii este destul de vastă, deși legea le reglementează exhaustiv. Constituie proceduri probatorii potrivit Codului de procedură penală: cercetarea la fața locului, percheziția și ridicarea de obiecte și documente, dispunerea și efectuarea expertizei, constatările tehnico-științifice și medico-legale, examinarea corporală, exhumarea cadavrului, colectarea de mostre pentru cercetare comparativă, confruntarea, audierea, interceptarea comunicărilor, sechestrarea corespondenței, experimentul și reconstituirea faptei, precum și prezentarea de probe în cadrul audierii [8., p. 44].

Drept efect, introducerea în proces a probelor prin oricare alt mijloc, decît cel expres prevăzut și oportun generează inadmisibilitatea probei. Oportunitatea procedurii probatorii derivă din circumstanțele de fapt ale procesului de administrare, pe de o parte și de cele ale cauzei pe de alta. Uneori legea determină condiția aplicării excepționale a unui anume procedeu probatoriu. Așa spre exemplu, art. 125 alin.(1) Cod de procedură penală, stabilește posibilitatea recurgerii la percheziție numai atunci cînd probele nu pot fi obținute drept rezultat al altor acțiuni procesuale [7.].

Procedeu probatoriu determină calea strîngerii probelor, de aceea este esențial a urma exigențele normative vizînd asigurarea drepturilor fundamentale la aplicarea lor, în scopul evitării unei eventuale neadmiteri a respectivelor la demonstrarea elementelor obiectului probatoriu.

- Mijlocul convenit. Alegerea căii de colectare a probelor și respectarea regulilor

stabilite în acest sens de Codul de procedură penală nu sunt prin sine însele suficiente pentru a asigura admisibilitatea. Este necesar, în acest sens și mijlocul de probă să fie cel cuvenit, adică unul din cele pe care îl prevede legea și care rezultă din natura procedurii probatorii aplicat. Reiterăm că Codul de procedură penală prevede expres și exhaustiv mijloacele de probă, la art. 93 alin. (2).

Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 104-110 din 12.06.2003.]. Este absolut imperativă asigurarea corespunderii mijlocului de probă cu procedurii probatorii ales pentru administrarea probei. Astfel, mijlocul de probă dobândit în rezultatul efectuării expertizei nu poate fi un proces-verbal, ci doar un raport întocmit în acest sens de către persoana în sarcina căreia a fost pusă efectuarea respectivelor investigații.

- Fixarea corespunzătoare a rezultatelor acțiunilor procesuale. Indiferent dacă sunt declarații, obiecte ori documente mijloacele de probă trebuie să fie în mod obligatoriu fixate potrivit procedurii prestabilite de lege. Normele care reglementează acțiunile procesuale fixează de fiecare dată și obligația subiectului oficial de a întocmi procese-verbale, de a face fotografiieri, mulări, înregistrări audio-video. Spre exemplu art. 118 alin. (3), 122 alin (1), 123 alin. (2) Cod de procedură penală conțin o astfel de reglementare, iar art. 260-261 Cod de procedură penală stabilesc procedura de întocmire și conținutul acestora [7.]. Din toate modalitățile posibile, de fixare, procedura penală determină ca obligatorie, ca regulă, anume procesul-verbal. Nu există nici o excepție în acest sens.

- Inadmisibilitatea probelor dobândite cu încălcări esențiale ale prevederilor normative. Pentru asigurarea respectării procedurii de administrare a probelor și a limitărilor admise de lege ale drepturilor fundamentale, au fost instituite garanții suplimentare, legate nemijlocit de respectivul proces. Deoarece colectarea probelor constituie o sarcină și în același timp un scop al procesului penal, anume de ea sunt legate cele mai importante garanții procesuale, ale drepturilor fundamentale și ale scopului procedurii penale. Astfel, art. 94 Cod de procedură penală determină datele neadmise ca probe în procesul penal, prin identificarea rigorilor procesuale care nu au fost respectate în cadrul administrării [9., p. 48].

- Capacitatea procesuală a subiectului de a administra probe prevăzută la art. 100 Cod de procedură penală, prin însăși definirea administrării probelor, identifică subiecții în drept a realiza acest tip al activității procesuale penale: organul de urmărire penală la faza prejudiciară și instanța de judecată, respectiv și evident la faza judiciară.

Modul în care acestea intervin în administrare, drept efect al principiilor oficialității și contradictorialității sunt diferite. Organul de urmărire penală, în virtutea rolului activ, atribuit de principiul oficialității și accesului liber la justiție, conform art. 19 alin (3), art. 28 și art. 254 Cod de procedură penală [7], va fi în drept să efectueze administrarea probelor fără a fi necesară o sesizare sau solicitare în acest sens din partea altor persoane sau organe, deși acestea sunt admisibile, constituind modalitatea de participare în probatoriu a subiecților neoficiali. Instanța însă, pentru garantarea imparțialității nu poate interveni în probatoriu, decât la cererea procurorului sau, după caz a celorlalte părți la proces.

Excepționale sunt situațiile când instanța ar putea administra probe din oficiu, și aici vorbim despre expertiza obligatorie, care din anumite considerente nu a fost dispusă la faza de urmărire penală sau a situațiilor în care legea atribuie expres respectivul drept instanței de judecată. În plus, legea procesuală oferă și apărătorului dreptul de a participa la administrarea probelor, dar conținutul și sfera acțiunilor ce pot fi realizate de acesta sunt semnificativ limitate, în raport cu competențele atribuite în acest sens procurorului sau organului de urmărire penală. Potrivit art. 100 alin (2) Cod de procedură penală, apărătorul admis în proces, este în drept [7]:

a) să solicite și să prezinte obiecte, documente și informații necesare pentru

acordarea asistenței juridice, inclusiv să poarte convorbiri cu persoane fizice dacă acestea acceptă să fie audiate în modul stabilit de lege;

b) să solicite certificate, caracteristici și alte documente de la diferite organe și instituții care pot să le elibereze în modul stabilit;

c) în interesul asistenței juridice să solicite, cu consimțământul persoanei pe care o apără, opinia specialistului pentru explicarea chestiunilor care necesită cunoștințe speciale.

Afară de aceste trei posibilități, exhaustiv stabilite pentru apărător, nu există o altă modalitate în care el ar putea participa în administrarea probelor fără ca ele să nu fie afectate de inadmisibilitate. Acesta nu va putea efectua spre exemplu percheziție, cercetare la fața locului sau audiere, dat fiind faptul că respectivele sunt procedee probatorii aflate în competența exclusivă a organului de urmărire penală, ca de fapt și majoritatea acestora. Participarea apărătorului în administrarea probelor este astfel limitată, dar nu însă și în probatoriu. Acesta are posibilitatea de a propune organului de urmărire penală aplicarea procedeele probatorii aflate în competența exclusivă, iar refuzul neîntemeiat este susceptibil de contestare [9., p. 48].

În urma studiului științific realizat, generalizând cele consemnate în conținutul propriu-zis al articolului putem desprinde următoarele idei și concluzii, în special:

1. Noțiunea de “mijloc de probă” necesită delimitare cu noțiunea de “probă”. Împrejurarea de fapt, care duce la o concluzie de vinovăție sau nevinovăție, nu se poate confunda cu mijlocul prin care această împrejurare este cunoscută sau demonstrată. De asemenea, noțiunea de “mijloc de probă” necesită delimitare de noțiunea de “procedeu probatoriu”. Procedeele probatorii nu constituie o categorie a mijloacelor de probă, ci modul de a proceda în folosirea mijloacelor de probă. Per ansamblu, mijloacele de probă pot fi considerate ca acele căi prin intermediul cărora datele de fapt care au o importanță în soluționarea unei cauze penale pot fi utilizate legal într-o cauză penală.

2. Enumerarea mijloacelor de probă prevăzute de Codul de procedură penală este exhaustivă, ceea ce înseamnă că nu pot fi utilizate în procesul penal și alte mijloace de probă, acestea sînt: declarațiile bănuțului, învinuțului, inculpatului, ale părții vătămăte, părții civile, părții civilmente responsabile, martorului, raportul de expertiză, corpurile delictu, procesele verbale privind acțiunile de urmărire penală și ale cercetării judecătorești, documentele, înregistrările audio-video, fotografiile, constatările tehnico-științifice și medico-legale.

3. Legiuitorul nu a sistematizat procedeele probatorii, ci s-a limitat doar la a se referi la unele operațiuni prin intermediul cărora organele judiciare, sau părțile, atunci cînd legea permite, au posibilitate să ia contact cu mijloacele de probă, respectiv să le prezinte în instanță. Aceste operațiuni pot lua forme diverse și ele sunt menționate în Codul de procedură penală, de regulă, la descrierea fiecărui mijloc de probă. Există însă și cîteva secțiuni care reglementează de sine stătător un număr de procedee probatorii: confruntarea, percheziția și ridicarea de obiecte și documente, cercetarea la fața locului, reconstituirea faptei.

4. Este absolut imperativă asigurarea corespunderii mijlocului de probă cu procedeele probatorii ales pentru administrarea probei.

Mijloacele de probă și procedeele probatorii au o importanță deosebită în procesul penal, întrucît, împreună cu probele, sunt strîns legate de realizarea regulii de bază a aflării adevărului, cît și pentru faptul că în cea mai mare parte a procesului penal se pun probleme legate de probe și mijloace de probă. De aceea trebuie să se stabilească dacă fapta există și de către cine a fost săvîrșită, dacă întrunește toate elementele constitutive ale unei infracțiuni și dacă făptuitorul va răspunde penal pentru fapta sa.

5. Admisibilitatea probelor are două aspecte importante: -primul aspect al

admisibilității este de conținut, adică vizează elementul interior al circumstanțelor de fapt, iar al doilea se referă la elementul materializat al activității organului de urmărire penală.

6. Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale consacră la articolul 6 principiul egalității armelor în proces și legislatorul nostru a făcut un pas spre asigurarea principiului egalității armelor în procesul penal, extinzînd, deși insuficient, drepturile apărătorului de a participa în probatoriul penal. Important pentru aprecierea respectării principiului egalității armelor este modul în care instanța înțelege să mențină „echilibrul” necesar desfășurării unui proces echitabil, în special în privința comunicării între părți a tuturor pieselor dosarului care vor servi la adoptarea deciziei. Or, în situația în care probatoriul este guvernat de principiul oficialității, respectarea principiului egalității armelor poate fi pusă sub semnul întrebării.

7. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit că sistemul probator este în strînsă legătură și cu legalitatea dreptului procesual penal, dar și cu principiul egalității armelor. Legalitatea oferă fiecărei părți posibilitatea rezonabilă de a-și prezenta cauza în condiții care să nu o plaseze în net dezavantaj față de adversarul ei, iar principiul egalității armelor impune, ca în procesul penal, autoritățile să comunice apărării toate probele pertinente aflate în posesia lor, atît cele care acuză, cît și cele care înlătură acuzația adusă celui urmărit penal.

Instanța europeană a decis în mod constant că admisibilitatea, administrarea și relevanța probelor prezintă probleme care sînt reglementate de normele de drept intern, iar aprecierea lor aparține instanțelor naționale, caz în care misiunea Curții europene se reduce în a examina dacă procedura în cauză, în ansamblul ei, inclusiv în privința administrării probelor, a avut un caracter echitabil.

Dreptul la absența autoincriminării vizează, în primul rînd, respectarea voinței persoanei acuzate de a păstra tăcerea și presupune că, în cauzele penale, acuzarea să fie realizată fără obținerea probelor prin metode coercitive sau opresive împotriva voinței acuzatului. Un asemenea privilegiu nu ar trebui să împiedice de a lua în considerație tăcerea acuzatului în situații care în mod vădit cer o explicație din partea lui.

În probatoriu, proporționalitatea se manifestă în situația aplicării procedurilor probatorii care aduc anumite limitări libertății individuale. În aceste cazuri, legiuitorul a pus în sarcina altui subiect, decît cel care efectuează urmărirea penală, adică judecătorului de instrucție, determinarea proporționalității între fapta comisă și libertatea restrînsă în urma procedurii probatorii. Principiul proporționalității trebuie utilizat în toate cazurile cînd se constată necesitatea unor ingerințe. Orice amestec trebuie să se bazeze pe prevederi legale. În caz contrar, adică în situația cînd prevederile sunt vagi și imprecise, acestea pot genera, în primul rînd, nesiguranță între subiecții procesuali, în al doilea rînd, abuzuri ale organelor responsabile pentru aplicarea normelor, iar în al treilea rînd, restricțiile trebuie să fi e determinate de necesitatea protejării unor valori, cum ar fi, de exemplu, securitatea publică sau alte drepturi ale persoanei. În al patrulea rînd, restricțiile nu trebuie să fi e o privare a persoanei de drepturile sau libertățile esențiale și, în al cincilea rînd, restricțiile trebuie să fi e necesare într-o societate democratică.

Bibliografie

1. Aramă E. Istoria dreptului românesc. Chișinău: Tipografia Centrală, 1995, 236 p.; p. 23
2. Apetrei M. Drept procesual penal, București: Ed. Oscar Print, 1999, 402 p.; p. 258
3. Buneci P., Butoi I.-T. Martorul pe tărîmul justiției. Perspectivă procesual penală și psihologică. București: Editura Pinguin Book, 2004, 168 p.; p. 15
4. Buguța Elena. Istoricul apariției și dezvoltarea declarațiilor martorilor ca mijloace de probă în cauzele penale. În: Avocatul poporului nr. 1-3, 2013, p. 8-11, p. 11

5. Cernea E. Istoria statului și dreptului românesc. București: Ed. Universul Juridic, 2004, 350 p p. 211
6. Constantin R., Drăghici P., Ioniță M. Expertizele-mijloace de probă în procesul penal. București: Editura tehnică, 2000, 275 p.;, p. 19
7. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 104-110 din 12.06.2003.,cu toate modificările pină în 2020.
8. Dolea Ig., Roman D., Sedlețchi lu., ș.a. Drept procesual penal: Tipografia Centrală, 2009, 368 p.; p. 216
9. Dolea Ig., Zaharia V., Hanganu S. Justiția penală și drepturile omului. Cercetare sociologică. Chișinău: Prut Internațional, 2004, 100 p.;, p. 48
10. Dongoroz V. Explicații teretice ale codului de procedura penala român. Partea generală. București: Ed. Academiei RSR, 1976, 436 p.; p. 216
11. Hanga V. Istoria dreptului românesc: drept cutumiar. București: Lumina Lex, 1997, 148 p, p. 51
12. Mateuț Gh. Protecția martorilor. Utilizarea martorilor anonimi în fața organelor procesului penal. București: Lumina Lex, 2003, 287 p.
13. Garraud R. Traite theorique et ptractique d'instruction criminale. Paris: Recueil Sirey, 1912, 702 p.;, p. 497
14. Giurescu C., Giurescu D. Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi. București: Editura Albatros, 1971, 830 p.;, p. 251.
15. Ionescu-Dolj I. Curs de procedură penală română. București: Ed. SOCEC & Co, 1937, 595 p.;, p. 40
16. Marcu L. Istoria dreptului românesc. București: Lumina lex, 1997, 376 p.;, p. 52
17. Sava Alexandru. Aprecierea probelor în procesul penal. Iași: Editura Junimea, 2002, 220 p, p. 28
18. Theodoru Gr. Drept procesual penal român. Partea generală. Vol. II. Iași: Universitatea „Al. I. Cuza”, 1974, 351 p, p. 11
19. Tulbure A., Tatu A. Tratat de drept procesual penal. București: Editura ALLBECK, 2001, 608 p.;, p. 181
20. Volonciu N. Tratat de procedură penală. Partea specială. București: Editura Paideia, 1997, 504 p.; p. 3